

פרוטוקול מס' 17

מישיבת ועדת הפנים ואיכות הסביבה שהתקיימה
ביום שישי י"א באייר תשל"ד, 3.5.74 בשעה 09.00

חברי ועדה:

נכחו:

י. תמיר - היו"ר
א. הרליץ
א. ורדיגר
ב. מואב
ב.צ. קשת
י. שמיר
י. בארי
מ. ורטמן

מוזמנים:

מ. נוה - משרד הבריאות
אל"מ א. שמשוני - מפקדת הג"א

מזכיר הועדה:

י. ברזאני

רכזית מידע:

ע. השמשוני

רשם:

"חבר המתרגמים"

- סדר היום:
1. דיווח על בדיקת משרד הבריאות בביח"ר למלט "נשר" בחיפה.
  2. מסקנות הועדה על מצב המקלטים בארץ ובנתי-הספר.

י. תמיר היו"ר:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה. על סדר היום מסקנות ועדת הפנים, הצעות לסדר היום של ח"כ אברמוביץ ולוין ומצב המקלטים בארץ. בטרם נעבור לסדר היום הזה ונדון בטיוטא שמונחת לפניכם על מצב המקלטים, ברצוני להודיע כי בישיבה הקודמת בקשנו מהיחידה למניעת זיהום אויר לסור לביהח"ר בחיפה ולבדק באיזו מדה ננקטו שם אמצעים למניעת זיהום אויר. ברצוני לציין בספוק שבקשתנו מהיחידה למניעת נפגעי זיהום וקרינה שליד משרד הבריאות נתמלאה בצורה מהירה מאד, והבקשה היתה שנוציגי היחידה יבואו לביהח"ר נשר בחיפה ויבדקו את התנאים שבבירח"ר ויבדקו אם אמנם מפעילים שם את המסננים, כפי שזמנו נקבע ע"י המפעל בלחץ הכנסת וגורמים אחרים. מר נווה, סגן ראש היחידה הנמצא איתנו הביאלנו דו"ח וכותב שבהתאם לבקשתו של הפרופ' דונגי מ-20 לאפריל בוצעה הבדיקה ובקורת במפעל הנדון והוא מביא לנו דו"ח על הבקור. אני מבקש ממר נווה לקרא את הדו"ח לידיעת הועדה ולאחר מכן נעבור לסדר היום, אלא אם כן תהיינה הערות מיוחדות בנדון.

1. דיווח על בדיקת משרד הבריאות בביהח"ר למלט "נשר" בחיפה.

מ. נווה:

ביום 26 באפריל נתבקשו החתום משה ומר א. גנור מהיחידה למניעת מפגעים וזיהום אויר וקרינה לערוך ביקור בביהח"ר נשר חיפה, על מנת לעמוד על אופן מילוי הדרישות המפורטות בדבר מניעת זיהום אויר מ"נשר" מפעלי מלט ישראלים. הצו ניתן ע"י שר הבריאות ביום 22.11.72 לביהח"ר נשר ונתקבל ע"י ביהח"ר ביום 19.11.72 שהוא בהתאם לצו המועד הקבוע לגבי ביצוע הוראות הצו. ביום 30 באפריל נערך הבקור אשר כלל שיחה עם מר רוז מנהל המפעל ומר שטסל מהמעבדה הכימית במפעל, עיון בתיקים שהועמדו לרשות המבקרים וסיור בשטח המפעל. הבקור הנוכחי יועד למטרת בדיקה מנהלתית של הוראות וביצוע הצו ואין הוא בא להחליף בדיקה טכנית העשויה להתבצע בהתאם לאותו צו. בדיקה זו אינה חייבת להתבצע אלא עשויה להתבצע על ידינו. לפי הוראות הצו ביהח"ר חייב כפי שראה בהמשך לעשות בדיקה טכנית. אבל מפעם לפעם רצוי שנערך ביקורת טכנית שלנו ואכן עשינו כבר ביקורת כזו ונעשה גם בעתיד. הבדיקה הנוכחית היתה בדיקה מנהלתית. עלינו לציין את שיתוף הפעולה המלא והענייני לו זכינו ע"י עובדי "נשר".

ממצאים: (1) בסעיף 2 (א) של הצו נאמר: נשר יתקין ויפעיל בכבשון מס 40 תוך 14 יום מיום המצאת צו זה לידינו, כלומר מן ה-29.11.72 סופג אבק בנוי משני תאים שרמת יעילותו תהיה 99.7%, הכוונה לפחות כמובן. בכבשון מס 40 הותקן והופעל סופג אבק עוד לפני פרסום הצו, וממילא, עוד לפני התאריך הקובע בסעיף זה. רמת יעילותו של הסופג כפי שנקבעה ע"י בדיקות שנערכו ע"י המפעל היתה 99.5% בבדיקה ראשונה ו-99.68% בבדיקה שנייה, לפיכך עמד נשר בבצוע הוראות סעיף זה. (2) בסעיף 2 (ב) של הצו נאמר "נשר יודא רמת היעילות האמורה ע"י ביצוע בדיקות אבק אחת לכל ארבעה חודשים וכן בכל מועד אחר כפי שידרשו מנהל היחידה או הרופא המחוזי. בוצעו שתי בדיקות בתאריכים 7.2.73 וזה היה תוך ארבעה חודשים מיום פרסום הצו, ובימים 6-7.8.73, ששה חודשים לאחר הבדיקה הקודמת. מאז אוגוסט 73 לא בוצעה כל בדיקה כאמור, לפיכך לא עמד נשר בהוראות ביצוע סעיף זה, כיוון שהרווח בין הבדיקות הן ששה חודשים ולא ארבעה. (3) בסעיף 2 (ג) של הצו נאמר: נשר ידווח למנהל היחידה ולרופא המחוזי על תוצאות כל בדיקה תוך 14 ימים מיום ביצוע הבדיקה. דיווח על תוצאות הבדיקה שבוצעה ביום 7.2.73 נשלח ע"י נשר ביום 27.2, דהיינו כעבוד 20 יום. דיווח אודות הבדיקה שבוצעה ביום 3-7.8.73 נשלח ביום 8.8 ז.א. יום לאחר הבדיקה, לפיכך עמד נשר באופן חלקי בהוראות סעיף זה. (4) בסעיף 2 (ד) של הצו נאמר: נשר ישמור רישום התוצאות מכל בדיקה במשך חמש שנים מיום רישומה, רישום התוצאות נשמר כנדרש וראינו אותו. לפיכך עמד נשר בהוראות סעיף זה. (5) בסעיף 3 של הצו נאמר: הכמות המירבית המותרת של אבק שיפלט לאחר הסינון בכבשון דרך סופג האבק לא תעלה על 150 מיליגרם למ"ק אויר בתנאים תקינים. כמות האבק הנפלטת לאחר הסנון כפי שנמדדה ע"י המפעל היתה 70 מיליגרם למ"ק בבדיקה ראשונה ו-65 מיליגרם למ"ק בבדיקה שנייה. לפיכך עמד נשר בהוראות סעיף זה. (6) בסעיף 4 (א) של הצו נאמר: התקלקל אחד התאים של סופג האבק - יאחזו

נשר מיד בכל האמצעים כדי לתקן אם הקלקול תוך זמן סביר. התרשמותנו כי אכן בכל מקרה קלסל בסופג האבק ננקטו מיד צעדים לאיתור הקלקל ולחקון הסופג. לפיכך עמד נשר בהוראות סעיף זה. 7) בסעיף 4(ב) של הצוו נאמר: הושבת התא עקב הקלקול לפרק זמן של 72 שעות, ידווח נשר בתום זמן זה מיד למנהל היחידה ולרופא המחוזי. מנהל היחידה הכוונה מנהל היחידה למניעת זיהום אויר וקרינה פרופ. דונגי, והרופא המחוזי הכוונה הרופא המחוזי בלישכת הבריאות בחיפה. בימים 4.9.73-1 לא פעל סופג האבק במשך 77 שעות רצופות עקב תקלה טכנית, בימים 12-16.4.74 לא פעל סופג האבק במשך 101 שעות רצופות עקב המחסור בטרקטור. הכוונה טרקטור שיסחב אחריו עגלה עמוסת אבק מן הסילו, וכשאין טרקטור כזה אי אפשר להוציא אבק, הסילו מתמלא ולא ניתן להפעיל את סופג האבק. בתקופת המלחמה לא פעל סופג האבק במשך כחודש עקב מחסור בציוד מכני ובכוח אדם היה מגויס. בכל המקרים האלה לא נשר דבר למנהל היחידה. לפיכך לא עמד נשר בהוראות סעיף זה. 8) בהקשר לסעיפים 4(ג) ו-4(ד) ראה סעיף 4(ה) להלן. 9) בסעיף 4(ה) של הצוו נאמר: נמשך הקלקול מעל פרק זמן של 72 שעות, יבדוק נשר את רמת העילות של התא התקין בכפיפות לנקבע בסעיף קטן (ג) וידווח על כך למנהל היחידה ולרופא המחוזי כל 96 שעות לתקון התא המקולקל. משכי הזמן בו היה תא אחד מקולקל היו קצרים מ-72 שעות, במקרים בהם הופסקה פעולת סופג האבק עקב תקלות טכניות, היו שני התאים מושבתים. לפיכך לא היה כל צורך עד כה במימוש סעיף זה. 10) בהקשר לסעיף 5, ראה סעיף 4(ב) לעיל. 11) בסעיף 6 של הצוו נאמר: נשר יחקין ויפעיל בכבשן מס. 3 סופג אבק בנוי משני תאים לא יאוחר מיום ו' בחשוון תשל"ד, 1.11.73. אני רוצה רק להסב את תשומת ליבכם שעד כה דנו בכבשן מס. 4 שבו מורכב סופג אבק. החל מעשיו אנו עוברים להן בכבשנים אחרים. סעיף 11 שלי מתייחס לכבשן מס. 3.

בנובמבר 73 היה המסנן מורכב, מערכת סילוק האבק עדיין לא הותקנה באותו כבשן. עקב כך לא הופעל סופג האבק בכבשן מס. 3 עד יום הבקור, דהיינו עד השבוע. מנהל המפעל צופה השלתו של הסופג בחודש מאי 74. דהיינו בחודש הקרוב. לפיכך לא עמד נשר בהוראות סעיף זה. 12) בסעיף 7(א) של הצוו נאמר: נשר יזמין תוך 90 יום מאז הפעלת סופג האבק בכבשן מס. 3 ולא יאוחר מה-1.2.74 סופג אבק לכבשן מס. 2. סופג האבק בכבשן מס. 3 עדיין לא הופעל, לפיכך התאריך הקובע לגבי ההזמנה הינו 1.2.74. הזמנה של סופג האבק לכבשן מס. 2 נשלחה ביום 11.2.74 ע"י נשר. ראינו עותק של ההזמנה. לדברי מנהל המפעל נשלח עוד למעלה מחודש קודם לכן תשלום ראשון על חשבון ההזמנה. לפיכך התרשמותנו היא כי נשר עמד בהוראות סעיף זה. 13) בהקשר לסעיפים 7(ב) ו-8 התאריכים הקובעים 1.8.75 ו-1.11.76 בהתאמה עדיין לא חלו ולכן לא בא הזמן לבדיקתם. הכוונה להזמנה והפעלה של סופג אבק בכבשן מס. 1, כך שזה עדיין לא היה במקום לביקורת. 14) בהקשר לסעיף 9 נשר החליט לא לחסל את כבשן מס. 1 ולכן הוראת הסעיף אצה רלוונטית. נאמר בסעיף 9 של הצוו שבמידה ונשר יחליט לחסל את כבשן מס. 1 הוא כמובן לא יצטרך לקנות מסנן אבק ותנתן לו ארכה של שנה נוספת להפעלת הכבשן כמו שהוא. אבל כמו שנאמר נשר החליט לא לחסל את הכבשן ולק הוא חייב להזמין מסנן עבורו. 15) בסעיף 10 של הצוו נאמר "הבדיקות על פיו צוו זה יעשו בשיטות ובמכשירים שאישר מנהל היחידה. הבדיקה שנוצעה בעוגודט 73 בוצעה בנוכחות ובפיקוח מהנדסים שהורשו לכך ע"י מנהל ובשיטות שאושו על ידם. לפיכך עמד נשר בהוראות סעיף זה. 16) סעיף 11 בצוו איננו רלוונטי בשלב זה. בסעיף 11 נאמר שכל הדרישות מהמסנן בכבשן מס. 4 יחולו גם על המסננים בבשן 2, 3 שעדיין אינם כיום, לכן הסעיף בשלב זה עדיין איננו רלוונטי. 17) בסעיף 12(א) של הצוו נאמר תוך שלושה חודשים מיום המצאת צוו זה יגיש נשר לאישור מנהל היחידה והרופא המחוזי תוכנית כללית למניעת זיהום אויר ע"י המפעל פרט לכבשנים, בהתחשב בכל מקורות האבק של המפעל. התאריך הסופי להגשת האישור היה 29.2.73, התוכנית הוגשה ע"י המפעל ביום 10.6.73, לפיכך עמד נשר באחור בהוראת סעיף זה. 18) סעיף 12(ב) של הצוו איננו רלוונטי. 19) בסעיף 13(א) של הצוו נאמר: נשר ימנה תוך שלושה חודשים מיום המצאת צוו זה לידיו מהנדס מיוחד שפקח על ביצוע התוכנית הכללית, ואשר ישמש איש קשר בין מנהל נשר ובין מנהל היחידה והרופא המחוזי לביצוע הוראות צוו זה. מדברי מנהל המפעל מתברר שמונו מר רז מנהל המפעל ומר קליבנסקי לתפקיד האמור. לא ראינו כתב מינוי רשמי, לפיכך עמד נשר בחלקו בהוראת סעיף זה.

ג) התרשמות בנוסף לפרוט הממצאים שניתן
בפרק ב' של דו"ח זה, רואים החתום מטה
ומר צנור חובה לעצמם להביא את התרשמותם הכללית בדבר גישתם של המפעל
ומנהלו לנושא הנדון. קשיים אובייקטיביים ניכרים כגון גיוס כוח אדם
חיוני וציוד הנדסי בחקופת האלחמה והכוננות מאז אוקטובר 73 ועד עתה,
אכן הקשו על מילוי מדוקדק של הוואות השר ויכולים לשמש כנמוקס משכנעים
לגבי 1) הפסקות בשולח סופג האבק בכבשן מס. 4. 2) אי בצוע בדיקות האבק
מאז אוגוסט 73 ועד כה. 3) פיגור בהפעלת ספג האבק בכבשן מס. 3. מאידך
אין במצב הכוננות בכדי להצדיק את הנקודות הבאות. 1) אי בצוע בדיקות אבק
בין פברואר ואוגוסט 73, הבדל של כמחצית השנה בהשוואה לארבעת החודשים
המצוינים בצו. 2) אי דיווח על הפסקת פעולתו של סופג האבק למשך פרקי
זמן העולים על 72 שעות, למנהל היחידה. בנוסף לכל האמור לעיל אנו
מציינים כי התרשמו מגישתו החיובת של המפעל, מנכונותו למלא את המוטל
עליו ומן המאמצים הנעשים על יד בכדי לעמוד בהוראות הצו.

י תמיר היו"ר:

אני רצה להודות ליחידה עבור הפול
המדוקדק ולדיווח שהביאו.

ב. מואב:

יש לי שאלה למר נווה: שאלה שיש לה
השלכה גם לגבי מפעל המלט שאנו עוסקים

בו. ברור לנו שיש תקן פליטה למעשה רק לביה"ח נשר לאבק או לכל מפעל
שהעבודה בו כרוכה בפליטת אבק?

מ. נווה:

לכל מקור אבק. הצוו האישי מתייחס
לביה"ח נשר, לעומת זאת תקן הפליטה מתייחס

לכל גורם הפולט אבק.

ב. מואב:

מכאן נובע שאנו יכולים להשתמש בתקן
הפליטה הזה גם לביה"ח נשר למלט בבית-

שמש וגם לא לביה"ח נשר למלט כלשהו, אך רק לגבי אבק.

ב. צ. קשת:

ראשית אני רצה לברך גם את הדו"ח וגם

את צורת ההגשה. יש לי כמה הערות. בסעיף

2 למטה בעמוד הראשון. כל הבדיקות נעשות ע"י אנשי נשר ולי יש הרגשה
שזה לא כל כך טוב כפי שזה משתמע מדברי נשר. הארובות מעשנות, וכמובן

יחכן שזה היה דוקא בחודשי המלחמה או בשעת קלקול כלשהו, אבל הענן הוא
איום ונורא מעל למפעל של נשר, אני אתמול עברתי שם. יש לי הרגשה

שהבדיקות במקרה כזה צריכות להיעשות גם ע"י היחידה. בסעיף 5 כתוב "כמות
האבק שנמדדת לאחר הסינון כפי שנמדדה ע"י המפעל הייתה 70 מיליגרם". אני

אינני רוצה לקשות, אבל אני חושב שאני חייב לא לחשוד, אבל להגיד שלו
המדידה הייתה נעשית ע"י היחידה הייתי יותר שקט. בסעיף 4 כשמדובר על

קלקול בפרק זמן של 72 שעות, 77 שעות, 101 שעות, בתקופת המלחמה לא פעל
לכל ובכל המקרים האלה לא דוחח. מי קבע שאמנם זהו מספר השעות? שוב פעם

רק המפעל. המפעל רושם שמפסיק לפעל, המפעל רושם שמחיל שוב לפעל.
בסעיף 6: נשר יתקין ויפעיל בכבשן מס. 3 סופג אבק. בנובמבר 73 היה

המסנן מורכב, מערכת סילוק האבק עדיין לא הותקנה באותו הזמן. "כשאנחנו
בקרנו בנשר, אם אינני טועה דובר על כך שהבעיה היא המסנן. צריך להזמין

אותו, צריך להבין אתו, צריך לבדוק בכבשן מס. 4 אם זה פועל טוב ואז יזמינו
את אחרים. בנובמבר 73 היה מסנן האבק מורכב, מערכת סילוק האבק עדיין לא

הותקנה, עקב כך לא הפעל סופג האבק בכבשן מס. 3 עד יום הביקור שהיה
30 באפריל. במשך שבעה חודשים לא הופעל למרות שהמסנן היה. אתם אמנם

כוחבים שנשר לא עמד בהתחייבויות, אבל המצב מוכיח שהעניין מאד מאד לא בסדר.
סניף 19 המתייחס לסעיף 13(א) "נשר ימנה תוך שלשה חודשים מיום המצאת צוו

זה לידי מהנדס מיוחד שיפקח על העניין הזה. מה עושה נשר? מינו את מר
רו מנהל המפעל שהוא יהיה המהנדס המיוחד שיבדק ואת מר קליבנסקי שאף

הוא בהנהלת המפעל אס מדובר על מהנדס מיוחד, אני מתאר לעצמי שהכוננה
הייתה שיהיה מהנדס מיוחד פחות או יותר לא תלוי שהוא יקבע את זה. אבל

שאני בעצמי אקבע את עצמי או את העוד שלי בתור המהנדס המיוחד שצריך
לקבוע - זאת לא. לפיכך אינני חושב שנשר "עמד בחלקו" בהוראת סעיף זה

כי הכוונה של הצו בוודאי הייתה אחרת.

י. תמיר היו"ר:

בדו"ח יש צווים, התרשמויות. אבל באופן מעשי מה מצב הדברים כרגע מנקודת ראות

כוללת, מה לעשות כדי שארבע הארובות של מפעל נשר חיפה יפעלו בהתאם לדרישות של היחידה ושל הצוו. באיזה מידה נכונה ההערכה שהפיקוח על אמצעי מניעת זיהום אויר במקרים כאלה ע"י התעשיות האירופאיות והאמריקאיות אמנם מוכח שאפשר לקיים מניעת זיהום אויר אם יתקינו את הציוד הנכון.

מ. נווה:

קודם כל ברצוני לומר שתהיינה שלוש ארובות ולא ארבע, כיון ששני כבשנים יתחברו לארובה אחת. אני אינני מליץ יותר של נשר, אני אינני נציג נשר שבא להגן על האינטרסים של נשר ועכשיו אענה שאלה שאלה. שאלה ראשונה שהעלה ח"כ קשת היא מדוע הבדיקות מבוצעות ע"י המפעל והוא היה מעדיף שהבדיקות תבוצענה ע"י היחידה. הבדיקה הראשונה שבוצעה משתי הבדיקות אכן בוצעה אך ורק ע"י המפעל. הבדיקה השנייה שבוצעה בנכחות מתמדת ותחת פיקוח של שני גופים: מהנדס של היחידה שלנו, ומהנדס של המעבדה הישראלית לפיזיקה השייכת למשרד המסחר והתעשייה שהורשה לכך ע"י היחידה. הם השתתפו בבדיקה מתחילתה ועד סופה, העירו הערות עד כדי כך שהורו לשנות את אופן הבדיקה ואף שונה אופן הבדיקה בהתאם להנחיותיהם. נאמר לביה"ח שבכל בדיקה לעתיד עליהם להזמין שוב את אותם אנשים. נראה לי שמבחינה זו ניתן היה להטיל על היחידה שלנו או יחידה דומה בדיקה כזו. נדמה לי שזה היה מטיל מעמסה נוספת על תקציב המדינה שאיננו דרוש. אין לי בטחון שכדאי שהיחידה שלנו תקים מעבדה מיוחדת ולא תעזר במעבדה של נשר לצורך הזה, כאשר הפיקוח ממילא הוא פיקוח הדוק.

ב. מואב:

האם הבדיקה הזו נעשית בזמן שיש הספק מלא של היצור. זה הרי דבר מאד חשוב. הם יכולים לתכנן בדיקה שתיעשה לפי כל הכללים כשאינן יצור מלא והמפעל עובד רק ב-20% מן התפוקה. אני אינני יודע אם זה אפשרי, אבל כמובן יהיה רק 20% של זיהום.

מ. נווה:

ביה"ח כזה איננו מפעל קטן שאפשר לסגור ולפתוח כלאחר יד, אין זה עסק קטן. ישנו רישום וזו מערכת בקרה מאד מורכבת עם ספרים ומעקב של כל מיני חומרים, כמו ריכוזים של חומרים שנכנסים לתהליך, כמו הספקים ויש לך מעקב אחרי זה בספרים. כך שאם בא מהנדס שלנו והוא איננו ג'וניור והוא רואה שמדובר כאן על תפוקה חלקית, ברור שהוא יפסל את הבדיקה מלכתחילה. נקודה שניה היא רישום שעות הפקת פעלתו של המסנן ע"י המפעל. זה נכון שבאופן תאורטי המפעל יכול היה לא לעשות רישום מדויק. למרות זאת מתוך הבקור שלנו התרשמנו שהרישום הוא מדויק לחלוטין, לא רק חקופות של 72 שעות ומעלה נרשמות ע"י המפעל, אלא כל שעה או חצי שעה שבה הפסיק המסנן לעבוד רושמים ונרשמת גם הסיבה לכך. כל הפסקה שהיא נרשמת ונראה לי שהרישום בהחלט מהימן. נקודה שלישית: אחור בהפעלת המסנן בכבשן מס. 3. צינו שנשר לא עמד בהתחייבות מבחינת הפעלת המסנן. הוא היה צריך להפעיל את המסנן בנובמבר והוא לא הפעיל את המסנן עד היום בכבשן מס. 3. עם זאת השאלה עד כמה מצב הכוננות באמת נקודה מקלה לזכותו של נשר במקרה הזה. הם מסבירים את זה, ואני השתכנעתי יזה כך, בזה שגויס להם כמעט כל הציוד המכני, גויס להם כוח אדם באחוז ניכר. הם ניסו לשחרר כוח אדם - לאו דוקא בעד זה - זה פגע להם גם בעבודת הכבשנים עצמם, את המסננים הם רואים בסדר חשיבות לא עליון, קודם כל חשוב להם להפעיל את הכבשנים באופן תקין. נראה לי שבהחלט הגיוס הן של כוח אדם והן של ציוד מכני יכול בהחלט להסביר את תקודה של אי הפעלת הכבשן בנובמבר. לגבי החודש הקרוב במאי, הזמינו כבר את המומחים של ביה"ח ל-20 לחודש כדי להתקין את המסנן הזה. הועדה שלכם תחליט אם זה סביר או לא סביר שהמסנן לא הופעל בנובמבר, אני מתוך ההתרשמות שלי חושב שהסיבה סבירה. נקודה רביעית שהעלה ח"כ קשת הייתה מינוי מהנדס מיוחד. אני אינני יודע אם אתה מתכוון למהנדס מיוחד מטעם היחידה שלנו, אבל בצו נאמר במפורש שיש למנות מהנדס שהוא איש המפעל ויהיה איש קשר בין היחידה ופן המפעל. אני אמנם לא ראיתי מינוי כזה בכתב, אבל מתוך מגעים עם המפעל בעבר - והיו מגעים כאלה בעבר ואין זו הביקורת הראשונה - היה אותו מהנדס קליבנסקי באמת בתפקידו, באמת שימש דה-פאקטו כאיש קשר. הנקודה שהעלית שהוא איש הנהלת המפעל ואולי איננו

יכול להתמסר לתפקידו זה במלא מובן המילה, אני מבין שמר קליבנסקי הוא אדם בן 70 שפרש לגימלאות, קודם לכן היה מהנדס יצור במפעל וזה תפקיד שהוטל עליו או על כל פנים תפקיד די מרכזי בעבודתו לאחר הפרישה מתפקידו כמהנדס יצור במפעל בעת פרישה לגימלאות. אני אינני רואה כל פגם בזה. הוא אדם שצריך לבדוק במפעל שהוראות הצוו יבוצעו. מי זה יכול להיות מבחוץ שיוכל לוודא שאמנם הוראות הצוו מתמלאות במפעל? הוא איש הקשר בין המפעל ובינינו ונראה לי שהנקודה הזאת מכוסה. אני אמנם לא פגשתי אותו אלא את מנהל המפעל, כיון שמהנדס קליבנסקי היה באותה עת בחופשה, אבל אנשים שלנו עובדים עם אותו אדם כל הזמן ולא פגשתי שום טענה נגדו. לגבי הנקודות שהעלה ח"כ תמיר, בדבר ביצוע מעשי ובדיקת השפעת התקנת ציוד משוכלל במקומות אחרים בעולם. זו נקודה נכונה ואנו והמפעל מכירים בה. מהשקרה כאן זה כך: המפעל הזמין מסנן דני לכבשן מס. 4 עוד לפני זמן רב. המסנן הזה עושה צרות ויש כל מיני בעיות טכניות בהפעלתו. לאור לקחים שהמפעל הפיק מהמסנן הזה, הוא הזמין לשלש הכבשנים האחרים מסננים מחברת אלס בשוויצריה, ואלה מסננים שאמורים להיות בהחלט ברמה טכנית גבוהה מהמסנן הקודם. זו בדיוק השאלה שקעלה ח"כ תמיר לגבי אמצעים טכניים משוכללים יותר והדבר הזה בוצע ע"י כך שהחמנו מסננים משוכללים יותר שאמורים לעודר פחות בעיות טכניות.

מהו לוח הזמנים של התקנתם והפעלתם?

י. תמיר היו"ר:

מסנן אחד עשוי להיות מופעל בסוף חודש

מ. נוה:

מאי. שני המסננים האחרים, לגבי המסנן בכבשן מס. 2 לא זכור לי מתי הם חייבים להפעילו, אבל בצוו ישנו לוח זמנים. הנהלת המפעל חוזה פחות או יותר התקנה של המסנן בכבשן מס. 2. לעומת זאת לגבי כבשן מס. 1 הם יקדימו בהרבה את המועד המצויין בצוו, כיון שהם הזמינו לכבשן מס. 1, 2 את שני המסננים יחד והם גם יותקנו יחד.

אנו סימנו פרק זה ועוברים לנושא המקלטים.

י. תמיר היו"ר:

2. מסקנות הועדה על מצב המקלטים בארץ ובבתי-הספר

י. תמיר היו"ר:
לאחר שנגמור את נושא המקלטים אבקש את חברי הכנסת להשאר, שכן יש לי שתי שאלות לעורר בנוכחותכם. אני ניסיתי להשיג את ח"כ ש. לויין לענין המקלטים, אך הוא נמצא בחופשה בחו"ל וחוזר רק בעוד עשרה ימים, לכן איננו יכולים לדחוף את המסקנות. שמענו את העדויות מכל הגורמים, למדנו את הסוגיה על כל פרטיה והיגיע זמן הסכום ואנו צריכים להניח על שולחן הכנסת בשבוע הבא את מסקנותינו. בינתיים העתונות דשה בנשא בהרחבה רבה מאד, דו"ח מבקר המדינה אף הוא מתיחס לנושא. גם אם אומר שחלק מהמתפרסם בעתונות ציורי יותר מידי, גם אז מה שנשאר גם כן יכול לגרום לדאגה רבה. הכנסת צריכה לומר את דברה ואני מציע שהיום נסכם את הנושא הזה.

אני זוכר שמונתה ועדת משנה לענין המקלטים, מה עשתה הועדה?

ב. צ. קשת:

י. תמיר היו"ר:
הועדה היגישה שתי טיוטות לגבי ע. השמשוני והטל עליה לאחד אותן ואמנם הניסוח המשותף מונח לפנינו. המסמך הזה גם הוא איננו מושלם וגם לי יש מספר הערות לגבי התכנים וצורת הגשת הדברים, ואולי יהיו גם תוספות. אני מציע שנקרא את הנוסח וכל אחד יוכל לאחר מכן להעיר הערות.

מי היא האחראיות המיניסטריאלית בענין המקלטים?

א. הרליץ:

י. תמיר - היו"ר:
בעקבות קריאת המסמך הזה ניתן להסיק שיש כמה גורמים אחראים לענין המקלטים; גם משרד הבטחון, גם משרד הפנים, הרשויות המקומיות מופקדות על אחזקה וגם למשרד החינוך יש זיקה ישירה למקלטים במוסדות שלו. אני קורא:

"בישיבת מליאת הכנסת ביום-
מצב המקלטים בארץ והצעה לסדר היום. הכנסת בקשה להעביר את ההצעה לדנוג
בועדת הפנים. פה אפשר לתקן:" ביום זה וזה העלה ח"כ מ. אברמוביץ הצעה
לסדר היום על נושא המקלטים וההצעה הועברה לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.
מאחר ושני הנושאים מתיחסים לאותה סוגיה, דנה בהם הועדה במסגרת משותפת
והוקדשו לה ארבע ישיבות, בהן נשמעו חוות דעת ועדויות של ראשי הג"א -
עד איזורים. אתם מציעים למחוק את המילה עדויות ולכתב: ראש הג"א, נציגי
משרד האוצר, חינוך ותרבות, השיכון וכן נציגי הרשויות המקומיות. בדיונים
הועלו הבעיות שטרם מצאו את פתרונן - ואני מציע למחוק זאת וגם את
המשפט שאחריו ולכתב פשוט: להן הע בדות הנוגעות לנידון. לאחר העובדות
באת המסקנות." המקלט הוא האמצעי הבלתי העונה על צרכי ההתגוננות
הפאסיבית.

ב. צ. קשת:

אל לנו לשכוח גם את חדרי הבטחון. בדרך
כלל התושבים מתיחסים לחדרי בטחון חלקם
באמון וחלקם בבטול. אם אנחנו כותבים על המקלטים שהם הבלעדיים, אנו בזה
כאילו מודיעים שחדרי הבטחון אינם עונים על הצרכים. אם נחליט שלא - בבקשה,
אבל אם אין זה כך, עלינו לחשב על ניסוח מתאים.

אל"מ שמשוני:

חדרי בטחון אינם תחליף למקלט ויש להם
מטרה מוגדרת אחרת; השהיה באיזורי
בטיחות שאי אפשר לדעת בדיוק מתי יתעורר הצורך ויקבלו את הפגז הראשון,
ואי אפשר לשהות כל ימי היום אדם במקלט, יש צורך גם בחדרי בטחון, אבל
כאשר ניתנת אזעקה יש לעזוב את חדר הבטחון ולעבור למקלט.

מ. ורסמן:

אני מציע שבאיזה שהוא מקום תציין הועדה
גם את הצורך בחדרי בטחון.

י. תמיר הי"ר:

בשנת 1964 הופעל חוק בניה מקלטים.
מתקופה זו ואילך מחויבת כל בניה חדשה
בבנין מקלטים. (3) מחסור במקלטים קיים באיזורי הבניה הישנה. (4) מן
העובדה שבאיזור מצויים כלי נשק העשויים לפגוע בעורף ואזרחי של המדינה,
נובעת חריפות בעיה ההתגוננות האזרחית הפאסיבית ובניה מירבית של מקלטים.
מה שמציע ח"כ ורדיגר מבחינה הגיונית נבע מסעיף מס. 1, אבל ישנה חשיבות
שועדת כנסת בנוסף לדברים שנאמרו ע"י שר הבטחון, האלוף חופי, ראש הג"א
חשוב שועדת הכנסת תאמר באופן ברור ביותר שאנו שמים דגש על המצאות כלי
נשק מסוג טילי קרקע-קרקע בידי האויב והשכנים את האוכלוסיה העורפית.
יתכן ויש מקום לשם זאת בפתיחה.

מ. ורסמן:

אני מציע שזה יהיה הסיום לקראת המסקנות.
נוכח העובדה ששאלת המסה הולט ומחמירה,
ובמיוחד שישיבידי האויב כלי נשק העשויים לפגוע באוכלוסיה אף המרוחקת,
מחליטה או ממליצה הועדה...

י. תמיר הי"ר:

בענין הניסוח עוד נשב. אבל לפני סעיף
1 אני מציע לכתב "המסקנות הן". מה שקודם
ל-1 זה למעשה עובדות וקביעת ממצאים. עכשיו אנו מגיעים למסקנות: הועדה
למדה שריבוי הגופים להכנת המקלטים לאוכלוסיה חסרת מחסה גורם לכפילויות
בטיפול ברשויות המקומיות, וכמו כן גם להכבדות באופן הטפול. מוצע כאן
למחוק את הקטע האומר "הועדה למדה" ולהתחיל מיד ב"ריבוי הגופים...
לאוכלוסיה גורם לכפילויות בטיפול ולא-בהירות בנשיאה באחריות. על מנת
ליעל את הטיפול בנושא חשוב זה יש בדעת הועדה להטיל אחריות כוללת על
ועדה בין-משרדית שתדון ותעסוק בכל הכרוך בתאום, מימון, ביצוע, הקמת
מקלטים, ציודם ואחזקתם ובסמכותה יהיה לקבוע קדימויות". בידי נמצא
מכתב שקבלנו ממשרד האוצר באגף התקציבים והוא אומר שהערותיו בנושא זה
הן כלהלן: "ביוזמת משרד הבטחון והאוצר קמה ועדה בין-משרדית לתאום
נושא המיקלוט והמיגון בישובים. מטפתקידי הועדה הכנת תוכניות, הגדרת
הנחיות, קביעת דרכי תאום להשקעות, קביעת תאום בתחומי האחריות, הצעת
מבנה ארגוני לטיפול בנושא. הועדה תגיש המלצותיה למנכ"לים. ז.א. שיש ועדה
כזו אבל אנו לא שמענו על כך. אני אפנה למר שאלתיאל מאגף התקציבים ואשאל
אותו האם התיחסות היא כפי שאומר ח"כ קשת רק לאיזור מסוים - הסעיף

שהבאנו כאן במסקנות חייב להתקיים, במידה וההתייחסות היא לישובים מבחינת כלל המדינה, נצטרך להתאים את הדברים. אנו על כל פנים מראש הג"א לא שמענו על כך דבר. המכתב הוא מ-23.4 ואולי אין סתירה בין שני הדברים, שכן זו ועדה שעומדת לקום במתכונתה הכוללת, כלומר, בהשתתפות הגמ"ר, משרד הפנים, האוצר, הג"א, חינוך ותרבות. "מומלץ כי בראש הועדה יעמוד ראש הג"א וישתתפו בו מנהלים כלליים או נציגיהם של המשרדים האוצר, השיכון, החינוך והתרבות, הפנס, וק נציגים בכירים מטעם השלטון המקומי, ארגון המועצות האזוריות והסוכנות היהודית. "ראש הג"א מיצג את משרד הבטחון. (2) הועדה ממליצה על ריהוט וציוד אחיד ומותאם לצרכי המקלטים הציבוריים, וזאת בהתאם להוראות מפקד הג"א. הועדה נוכחה לדעת כי שיטת המימון לבניית מקלטים ציבוריים ומקלטים במוסדות החינוך אינה מאפשרת לרשויות המקומיות לקדם את הקמת המקלטים וגורמת לעיכוב בבניה ולהוצאות נוספות. הועדה ממליצה כי תוכן שיטת מימון שתביר את התמיכה הכספית לרשויות המקומיות ותאפשר בכך השלמת הפער במקלטים, תוך תקופה מוקדמת.

ב. צ. קשת: זו מלחמה דו-קיושית שנמשכת כבר שנים.

אני חושב שיש לשחרר את רשויות המקומיות מעניין זה. זה תפקיד בטחוני של המדינה, וזה מצחיק שבגלל חוסר כסף ברשות מקומית - האזרחים יהיו מופקדים! זה לאיתכן, זה תפקיד של המדינה ואני יודע שעל זה יש ויכוח די רציני רעיוני. יש חלוקה של אחוזים וגם אם בסופו של דבר האוצר מכסה זאת, זה גורם לסחבת וזה בהחלט מיותר. בינתיים ראש המועצה רץ ודופק בדלתות ובסוף מתברר שיש שלושה מיליארד ומישהו כבר יבוא ויכסה זאת. אני חושב שזוהי פונקציה ממלכתית מדרגה ראשונה. מכל מקום ומקום ששמו X יוצאים בחורים לחזית וזו כמובן פונקציה ממלכתית, פונקציה ממלכתית שניה היא להגן על האזרחים שנשארים בעורף. לכן אני מציע לכתב שהפונקציה של המקלטים היא חובת המדינה ועליה לעשות זאת. גם אם דעה זו לא תתקבל כאן, אני רוצה שהדבר יצוין כדעת מיעוט במסקנות הועדה.

י. תמיר היו"ר: הרשויות המקומיות לפי הצעת ח"כ קשת

יוצאו ממעגל האחראיות לעניינים מסוימים. הרשויות המקומיות רגישות מאד לעניין הסמכות והוצאת סמכויות. הן טוענות זמוריקים אותן מתוכנן. אתם לא הייתם אתמול בכנס שהתקיים כאן לבחירת המוסדות ובדיון הכללי. אני הגשתי ברכה בכתב ודברתי על עתיד המוסד הזה בשלושה מישורים. במשך שנים-שלוש של הדיונים איש לא התייחס לרשויות המקומיות. הרשות המקומית שצריכה ליצג את השלטון המקומי עוסקת בקטנות. תיקת מהן עוד כמה מהסמכויות אתה למעשה משאיר אותן ככלי ריק ולמעשה בזה אתה גם יוצר קונפליקט. אני רוצה להסב את תשומת ליבך לעובדה הזאת.

ב. צ. קשת: אצלי העניין הזה עקרוני ואינו נוגע רק

לענייני בטחון. זה נוגע גם לחינוך, בריאות וכו' וזו גישה עקרונית. לי לא איכפת להכנס בעניין זה לסכסוך אפילו עם חברי ראשי העיר ובלי כל ספק יתעורר ויפח. לי יש הצעה מסוימת; אני מוכן שאחהחקש עם היו"ר המחודש של השלטון המקומי ועם ממ"מ מקום חדש של מרכז השלטון המקומי ותבדוק את העניין הזה.

י. תמיר היו"ר: האם אתם מקבלים את הרעיון הזה? אם הם

מסכימים לכך נקבל את הצעת ח"כ קשת. יתכן אמנם שדוקא מנושא זה ישמחו לפרוק את עול האחראיות מעל עצמם. אני עובר לסעיף 4: הועדה סבורה כי על הרשויות המקומיות מוטלת האחראיות על התחזוקה. הפעלתם של המקלטים הציבוריים והעמדתם לרשות הציבור בכל שעת חרום. על הממשלה לסייע לרשויות המקומיות במימון הוצאות האחזקה". אני רוצה להוסיף כאן או בפרק מיוחד את ענין הנפעה האיומה של הרס המקלטים, אחזקתם הלקויה, הבריונות ומעשי חבלה של גורמים שונים. זה יכול לבוא כתוספת כאן או כסעיף מסוים. מי שקרא את הדו"ח על הנעשה באילת התרשם בוודאי מחומרת הדברים.

מ. ורסמן: אני רוצה לציין שלמרות שביום הכיפורים הכינו והכשירו שוב נהרסו המקלטים מאז.

ב. צ. קשת:

דרך אגב אדוני היו"ר, באחד המקומות בהם בקרנו נוכחנו שהענין נמסר לקבלן. אני חושב שאולי לא במסקנות שלנו, אבל בהחלט כדאי לבחון את הנושא הזה. הטענה שלהם היתה שזה משתלם, אם כי ההוצאה גדולה מאד, אבל בסופו של דבר זה משתלם כי כאשר אוספים בכל פעם את הרבבות לירות, מתברר שזה עולה יותר ותמיד הדברים נעשים יותר גרועים. אני חושב שכדאי גם להג"א וגם לנו לחשב על הענין הזה.

י. תמיר היו"ב:

סעיף מס. 5) הועדה רואה צורך דחוף בהשלמת פער המקסים הקיים במוסדות החינוך. אתם

טבורים שמוטב יהיה לכתב "הועדה רואה צורך דחוף בהשלמת בנין המקלטים החסרים במוסדות החינוך". העובדה מוזכרת בפרק הראשון של העובדות. הועדה ממליצה כי הועדה הבין-משרדית, תוך עדיפות עליונה תטפל בענין זה. להלן הנוסח הסופי: "הועדה רואה צורך דחוף בבנין המקלטים החסרים במוסדות החינוך, ותובעת ביצוע תוך מתן עדיפות עליונה לבניה זו." (6) הועדה קוראת לרשויות המקומיות להגביר את פיקוחן על בנין מקלטים בבתי המגורים ולהתייחס בחומרת הדין לבונס שאיבצעו את עבודת בנין המקלטים כמתחייב בחוק. (7) הועדה ממליצה על הקמת קרן למימון בנין מקלטים בבנינים מחוסרי מקלטים ולמתן תקציב לרשויות המקומיות להגברת הפיקוח. (8) הועדה סבורה כי חיוני לערוך סקר מקשים פרטיים וציבוריים. על פי ממצאי הסקר יש לתכנן המשך בנין המקלטים ודרכים למעקב על תקנותם ואחזקתם השוטפת. הועדה קוראת לציבור להכיר בחשיבותו של המלט כמחסה ומגן בשעת הצורך ולדאג לנקיונו וכשירותו לשמש את המטרה למענה הוא נבנה. " מכיון שהכנסנו את סעיף ההרס והבריונות לסעיף ההקדמה, מסקנה מס. 9 היא השיימת את הדו"ח.

אל"מ שמשוני:

אתם כתבתם כאן להטיל אחריות כוללת על הועדה הבין-משרדית. אני אינני חושב

שאפשר להטיל אחריות כוללת על ועדה, אפשר רק להטיל עליה תאום.

ב. צ. קשת:

בסעיף 7 אינני רואה קשר בין שני הדברים, הועדה ממליצה על הקמת קרן למימון בנית המקלטים זה דבר בפני עצמו, ומתן תקציב לרשויות המקומיות להגברת הפיקוח זה דבר אחר ואפשר למחוק זאת, מה גם שצנו את זה כבר במקום אחר.

אל"מ שמשוני:

בקשר לסעיף הזה שאותו מבקש ח"כ ב.צ. קשת למחוק, שייך לפי דעתי לאותו סעיף שבו

אנו קוראים לרשויות המקומיות להגדיל את פיקוחן ושם, במקום שמבקשים להגדיל את ההשתתפות בנושא האחזקה, צריך לציין הגדלת התקציב גם בנושא הפיקוח. אם הרשויות העירוניות והמוניציפאליות רוצות לפקח בעילות על תהליך הנדסי של הקמת הקלט, זה דורש פקחים וזה אינו שייך לאחזקה.

יו"ר י. תמיר:

בסעיף 6 אנו קוראים להגדיל את הפיקוח על בנית המקלטים, ולמתן תקציב. אבל איננו

מציינים ממי אנו רוצים את התקציב הזה, האם מ הקרן או מהממשלה? לכן נקבל באמת את הצעתו של אל"מ שמשוני, להעביר את הפסקה "מתן תקציב לרשויות המקומיות להגברת הפיקוח" מסעיף 7 לסעיף 6. אנן סימנו את הדיון בפרק זה.